

Jakab Molnár ?

## ADALÉK A KOLOZSVÁRI EV. REFORMÁTUS EGYHÁZ ÉS FŐTANODA NYOMDÁINAK TÖRTÉNETÉHEZ.

Sokan írtak már e főtanoda nyomdájáról, érintették annak I. Apafi fejedelemtől származását s megnevezték annak igazgatóit és bérlőit.<sup>1)</sup> De nekem úgy tetszik, hogy valódi eredete még tisztázva nincs. Én is emlékeztem róla röviden egy mult századi hivatalos adat nyomán a »Könyvszemle« egyik mult évi füzetében; de azóta egy más nagyobb tanulmányozás alkalmával lényeges levéltári adatok birtokához jutván: érdekesnek látom néhányát eredeti alakjában közölni, másokra bízván, vagy későbbre hagyván e nyomdák rendszeres történetének megírását.

A Szenci Molnár Albert-féle s magszakadás utján fiskusra szállott, valamint a gyulafejevári országos nyomdát a most nevezett fejedelem 1672. és 1673-ban a kolozsvári főtanodának adományozta. Ez általánosán tudva van; ezzel tért és időt nem foglalok. Ezekhez járult 1696-ban a Gilányi Jakab által vásárolt s felerészben a főtanodának, felében a kolozsvári ev. ref. egyháznak ajándékozott typographia, melyet Bucsesdi Sára, elébb Székely László, később gr. Haller István hitvese, Tóthfalusi Kis Miklós által megigazított s 566 forintért tőle kiváltván: az egy ideig külön használtatott.

Negyedik typographia volt a Tóthfalusi Kis Miklósé, a melyet az ő halálával örököseitől gr. Bánffy György vett meg 1700 m. forinton, ezek voltak — forrásom szerint — matrixok és a typographiához tartozó mindenféle instrumentumok és kellékek s egy új sajtó. A gróf ezeket még életében átadta a ref. főtanodának és ekklesiának egyenlő joggal való hasznélvezetre.

<sup>1)</sup> Lásd az adományozást: A kolozsv. ev. ref. Főtanoda Történ. 1786. 100—101 ll.

Utoljára 1737-ben Losonczy b. Bánffy Farkas közbenjárására munkába vétetett, hogy az unitárius kolozsvári ekkleziának néhány mázsa eladott öntött ón betűi szintén vétessenek meg a főtanoda és ref. ekkleziára költségén közös használatra; mindkettő készséggel vállalkozott a megvásárlásra, a minek azonban valósulásáról adatokat nem bírok.

1696. aug. 5. napján tartott ekkleziára gyűlésében meghatározatott, hogy bárha a Gilányi-féle typographia is átadatott Tóthfalusi Miklósnak, mindazonáltal ő kegyelme azt az ország typographiájával ne confundálja, hanem azon mérés szerint, mint ő kegyelme kezéhez vette, külön tartsa és reparálja a betűket a szerint, a mint in Compendio egy typographiácska kitelik belőle s ezen munkájáért illendőképen meg fog fizetni az ekkleziára.

Nézzük ezen szerződést s a munka bevégezése után Tóthfalusi kielégítettéről való eredeti elismerését.

## I.

Actum in Colosvarin Synodo Semigenerali  
Congregata die 4-a novembris stylo novo  
Anno 1697.

T. Tóthfalusi Kis Miklós uram ő kegyelme a Tisztelendő Colosvári Reformatum Consistoriumnak két ízben való deliberationi szerént reá ígerte arra magát, hogy azon református ekkleziára és Kollegium Typusit reparálja és azon ekkleziára restitálja ilyen conditiok alatt:

1. Hogy ő kegyelme, se kényszerítessék annak a munkának se hirtelen, se egyszersmind való elkészítésére, hanem successive egymás után készítse el, a mint érkezhetik, mindazonáltal messzég (így) se halaszsa.

2. Hogy a reform. ekkleziára tartozzék ő kegyelmének minden 100 betűért fizetni denar. 25.

3. Hogy az ő kegyelme injuriájára az ekkleziára míg ő kegyelme él, ne usuállhassa azokat a Typusokat.

## II.

Ann o. 1698. die 10-a juny in Synodo generali  
in oppido Nagy-Enyed celebrata.

A Tóthfalusi Kis Miklós atyánkfia ujjolag a Generalis Synodus előtt magát igérte és kötelezte a feljebb megírt dologra azon conditiók alatt sat.

[Mint fennebb.]

Bajesi András,

Jur. Notarius Synodi Generalis, m. pr.

(P. H.)

M. Tóthfalusi Kis Miklós, m. pr.<sup>1)</sup>

Hogy Tóthfalusi K. Miklós ezen elvállalt kötelezettségének megfelelt, s munkájáért az ev. ref. ekklezsia által kielégítettett, kitűnik a következő egy fizetési elismervényéből, mely így szolt :

## III.

»Én Miszt-Tothfalusi Kis Miklós, Recognoscalom per praesentes, hogy ezelőtt való esztendőekben a Kolozsvári Reform. ekkleziának Typusit renoválván, sokat kiadtam: melyért egyszer percipiáltam Tisztelendő Némethi Sámuel uramtól flor. Ungaricales kétszáz (200), másszor is flor. Ungaric. Száz (100), más ízben is flor. Ung. száz (100), ismét flor. Ung. Ötven (50), most pedig flor. Ung. száztiz (110), in universum flor. Ung. ötszáz és hatvan (560). És a mi azon specificált ó Typographiához való minden eszközök nálam voltak: u. m. matrixok, instrumentumok, kástlik és egyéb eszközök etc. jó lelkiismerettel kiadtam; azonban magamnak szerevén egy új prelumot fl. 12., azt is annectáltam; azért is ha miben hijánosodott kivált a kasta láb, azon prelumom mindent helyre pótolhat. E felett két rendbeli zsidó betűket is adtam cum punctis, florin Ung. harminczhét (37), de erről még nem contentáltattam. Anno 1702. die 23. Februarii.

Melyről említett Némethi Sámuel uramot quietalom.

Idem qui Supra.

Miszt-Tothfalusi Kis Miklós, m. pr. <

(P. H.)

<sup>1)</sup> Az ev. reform. főtanoda könyvtárában levő hivatalos másolatról.

Jegyzés. Közül az *Idem qui Supra* előtti tiszta helyre más kézzel közbe ez volt beírva: A mi fennmaradt volt, mivel sokáig a Collegium prelumával s egyéb instrumentumokkal dolgozott, azt is leengedte, úgy nem kívánt arról *Qui et antiá t.*<sup>1)</sup>

Világos innen, hogy a mikor a kolozsvári ev. reform. főtanoda nyomdájáról van szó, mindig ezen különböző egyesített nyomdák értendők, melyek olykor nagy ideig külön, máskor ismét sok ideig együtt kezeltettek, de jövedelmüket az ekklesia és collegium osztotta meg. Ezen különböző kezelési időszakokra vonatkoznak a következő hivatalos adatok, melyeket eredeti alakjukban tesztek közzé, s melyek a nyomda multjának alapos megismerésére nevezetes világosságot képesek nyújtani.

#### IV.

##### K i v o n a t

Bonyhai György marosvásárhelyi tanár  
1737. jul. 12. gr. Bethlen Ádám fő Curatorhoz  
a kolozsvári Typographia kezelőiközötti  
vizsgolás ügyében írt leveléből.

»Typrographus Szathmári Sándor panaszát vevén — úgy mond — Tsepregi uramék ellen, meghatároztam, hogy át is írok a Fő Curator urnak.

»Meg kell vallani, hogy Typographus Szathmári uramban van nagy hiba; sokszor commentáltam én ezelőtt néhány esztendővel ő kegyelmének, hogy két prelumot állítson fel: egyiken folyjanak szüntelen az iskolára való hasznos munkák, másikon egyéb aprólékos munkák, mivel egy prelum annyiféle munka productiójára nem elég; de mindenkor csak a szegénységgel mentette magát, hogy nem érkezik annyi cselédre, holott ezekben magának lett volna haszna; ebből származott már az a Confusio, melyben most ő kegyelme vagyon. Én mindazonáltal nem javallom, hogy az a Typographia megszakadozzon és különös Typographia erigáltassék a Collegiumban, mivel mindenikben lehet elég defectus, de így együtt a munkák jobban

<sup>1)</sup> Az ev. ref. collegium levéltárában levő eredetiből.

producáltatnak; maga a Typographia is hogy él, ha kezéből holmik kivétnek, a mint maga is lamentál levelében! Maradjon a Typographia ezután is integre, a Szathmáry kezénél, de úgy, hogy más prelumot is erigáljon és teygen eleget obligatiójának, hogy producáltassanak olyan munkák, melyek mindenütt kívántatnak. Az »Impressum«-hoz <sup>1)</sup> mindaddig nem foghat ő kegyelme, hogy kinyomtassa, míg Nádudvari uram munkája ott sudál a prelum alatt. Isten tudja mikor lesz vége. Az ilyenek correctiot kívánnak, mely különben nem lehet: vagy két prelumot tart ő kegyelme, vagy meghasonlik a Typographia... a <sup>2)</sup>

## V.

## K i v o n a t

A z e r d é l y i e v a n g. R e f o r m a t u m C o n s i s t o r i u m  
1710—1742. évi J e g y z ő k ö n y v é b ől, a K o l e g y o m  
T y p o g r a p h i á j á t i l l e t ő t á r g y a l á s r ől.

A főtanács így írt a kolozsvári reform. Collegium curatorainak és a superintendensnek:

»Mind a generalis ekkleziának fructificáló, mind a Collegium thecájában heverő, ugyanoda való ekkleziának és Collegiumnak Typographiáit jóidőtől fogva akarván jó karban állítani, és azok iránt állandó provisiot tenni, tetszett, hogy mindaz három rendbeliek egy bizonyos helyre collocáltassanak; az a ház pedig, melyben most a generalis ekklezsia Typographiája van, nem levén alkalmas arra, hogy benne a Collegiumban levő is elférhessen, s kegyelmetek is a mint a parte Collegii et Ecclesiae ejus loci declaralják, nem akarván magok részéről való Typographiát privatus ember házához kivetni, e végre, a mely ház a Collegium mellett a kolozsvári ekklezsia részéről, kegyelmetek által conferáltatott, abbeli közönséges jónak dicséretes előmozdításában való promptitudóját kegyelmeteknek és az ekkleziának a Supremum Consistorium nem csak approbálta, sőt kedvesen vette, egyszersmind azon Typographiának conferált háznak ampliatiójára, és arra cum securitate kívántató alkalma-

<sup>1)</sup> Erről alább lesz szó.

<sup>2)</sup> Az erd. ev. ref. fő-consistorium levéltárában levő eredetiből.

tosságok építésére, [minthogy az is nem mondatik elégséges bátorságos *commoditásnak*] a *parte generalis ecclesiae* fele költséggel *concurálni* kész és kegyelmetek a *Collegium* és *ecclesia* részéről tett kívánsága szerint 1., mind az ekképen egybetétendő *Typographiák* taxájok a mennyire lehet *elevatiójának* és hasonlóképpen a *generalis ecclesia*, a másik pedig a kolozsvári *collegium* és *ekklézia* számokra való háromlásának, mind pedig 2-szor, az *ekklézia* és *Collegium Typographiáinak* és ahhoz tartozó *instrumentumoknak* a *generalis ekkléziával* egybe nem elegyítésének és mindenik különös *inventatiójának* öröme *annuál*, magának tartván mindazáltal a fő *Consistorium in specie* a *Superattententiának* azon együtt levő *Typographiát* való *inspectióját*, nevezetesen, hogy minden kibocsátandó könyvek a *Superattententia* hírével és *annuentiájával* jöjjenek ki, nem tartván ellent benne, sőt *approbálván*, hogy az *ekklézia* és *Collegium* részéről is legyen, ki *reá inspicíáljon*, in *Specie in Supremum Consistorium* által *deputalt Collegium* és *ekklézia Curatora*, ki mellé, ha szükségesnek tartják, mégis *adjungáltathatik* e *gremio* mindenik részéről.

»A *Superintendens* betegség miatt jelen nem léte okából el nem dölhették kis *difficultas* 1-ször, hogy eddig a *generalis ekklézia* 72 forintot kapott a *typographiai* taxából, ezenül pedig 60 forintnál többre nem emeltethetvén: egy kis *defectus* lesz, 2 szor, az is *objiciáltatván* a kolozsvári *ekkléziától*, hogy a *generalis ekklézia* *incerto jure* részesül a taxában, minthogy fele a kolozsvári, fele az enyedi *Collegiumoké*, minthogy ez *verificáltathatik* *documentumokkal* is, és a *generalis ekklézia* semmivel nem tudta *stabilíálni* *jussát*, ennél fogva mindkét *collegiumnak* *typographiai* *jussa* fentartatik.

»Meghagyatik tehát, hogy a *Collegium Curatorai* egyetértve a püspökkel, az említett *Typographia* számára *cedált* házat *primo quoquo tempore* vizsgálja meg, azon három rendbeli *Typographica Officináknak* *kivántató épületeket* és *commodításokat* intézze el: mennyi *securitással* állíthatatik fel, a *Consistoriumot* *informálja*, az alatt az Isten hírével hozzá fogván, azt minél hamarabb *felállítsa* és mindenik rendbeli *Typographia distincte ac specificé* hitelesen minden hozzátartozó eszközöket *registráltatván* s a *betüket* *speciesek* és *gradusok* szerint meg-

vizsgáltatván és a fennlevő difficultások iránt tiszt. Superintendens atyánkfíával megegyezvén, oda ugyancsak a Szathmári Sándor uram kezébe és directiója alá resignálja, egyszóval a Typographia felállításában Isten dicsőségére mindeneket kövessen el; meghagyván, hogy azokra jó gondot viseljen, az exemplárokat jobban mint eddig, correcte és nitide igyekezzék kibocsátani, és e végre coadjutora Pataki József mellett jó erkölcsű, serény és accuratos legényeket tartson. In specie pedig György Deákot, a ki eddig is mind ott, mind egyebütt dicséretesen folytatta ebbeli regulariter tanult mesterségét, ne hagyja ki; assecuráltatik is per praesentes az ekklézsia és Collegium az épületre és azon Typographiának felállítására fordítandó feleköltségének a Suppreum Consistorium által leendő refusiójáról. Ezen czél elérése érdekében megiratott ezuttal, hogy a collectával szaporábban igyekezzenek az ottani ekklézsiában, a Generalis Notariussal is iratott a Fő Consistorium minden Curatoroknak, valamint kimondotta, hogy privative a főnemesség és felsőbb rendek is disponálandók az erre való concursusra. Mindezekről a püspök is értesitetett . . . «<sup>1)</sup>

Említetvén fennebb az I m p r e s s u m című könyv nyomtatása: érdekesnek látom egy mult század közepén élt református szakembernek erről, valamint énekes könyvük reformjáról a főtanács elébe terjesztett nézetét, s a református énekek történetét illető előadását a nevezett főtanács levéltárában levő eredetiből szó szerint közrebocsátani azért, mert a fennebbiek egy illető pontját felvilágosítja s azon kérdésben: vettek-e a protestánsok a r. katolikusoktól át kész énekeket, a mi ez időszaki folyóiratban is vitatva volt, illetékes véleményt mond, általában az erdélyi református nyomdai viszonyokra nagy világosságot derít.

De hadd szóljon maga az emlékirat:

## VI.

»A TELJES ÉNEKES KÖNYVnek [közönséges névvel IMPRESSUMNAK] NEVEKEDESÉNEK HISTORIAJA.«

»A reformatio elein a pápisták Psalteriumjaiból fordítottak

<sup>1)</sup> A fennjelölt eredeti jegyzőkönyv 645—646. lapjairól.

némely Hymnusok, p. o. a Solis Ortus Conditor etc. Veni Creator Spiritus etc., melyekhez járulván többek, azon Hymnusok titulusa alatt, azokkal élt az Ecclesia.«

»Annakutánna ezek mellé vétettek a Dávid Soltárai in Prosa, valamint a Bibliában extálnak, minden poétai Cadentiák avagy versszerzési munka kívül. És ugy énekeltek mind egy nótán. Miképen mindezek az öreg Énekes Könyvben [Gradualban] extálnak, mely is öregebb Rákotzi György Fejedelem idejében jött ki nyomtatásban teljesebben.«

»Ez idő alatt egy is más is a magyar Reformátorok által rythmusba szereztetett, vagy a Dávid Soltáriból, vagy egyéb materiákból, és együtt is másutt is énekeltek. Miglen osztán idővel összeszedeggettek és nyomtatva kiadattak, azzal a különbséggel, hogy a Dávid Soltáriból valók Istenes DITSÉRETEK titulusa alatt, a többi külön külön Titulus alatt foglaltattak be; az Innepiek pedig ismét külön.«

»Járult ezekhez a közelebb elmult Seculum közepe táján a Soltároknak Galliai Ecclesiák követéséből rythmusba foglaltatások, és francziai nótákra szabatások Molnár Albert által. A mikoron osztán azon Dávid Soltárinak nagy becsületiből a többi énekek is már terhére levén az Ecclesiának, a frantziai és belgumi Ecclesiáknak példájok szerint a többi énekek kihagyatván Erdélyben, [a Magyarországiak nem mentek reá] a közönséges Isteni szolgálatból csupán csak a Dávid Soltárai kezdettek énekelteni. Honnan azonok kicsiny testben csak magokra ki is nyomattak, elsőben Jansenius, azután Tothfalusi Miklós és következőképen mások által is. Melléjük nyomtatván külön testben az Innepi Énekek idővel.«

»E mostani időben már a Soltárok óság, az egyéb avagy régi énekek ujság levén és az Erdélyiek sokan a revolutiot Magyarországnban sellérkedés alkalmatosságával megizelítván a régi énekeket, ujjolag kedve ereszkedett az embereknek azonokhoz, nem jó ok nélkül. Minek okaért kívánták is mind belsők, mind külsők a régi énekeket énekelteni és ma is kívánják. Tsak épen hogy, a mint kedvellik némelyikével kegyességeket gyakorolni: ugy sokakat megjegyeztenek, hogy vagy ki kellene épen hagyni, vagy nagyobb perfectiora vinni szükséges és helyes javítás [Cor-



rectio] által. Minémü kivánságnak szépen velificált idvezült Tegledi Pap Sámuel uram Anno 1728. a küüllővári Generalis Synodusban jelentvén a Psalterium kinyomattatására való szándékát, és kívánván a Szent Generalistól, hogy recenseáltassa az egész Énekes Könyvet, hogy mentől tökéletesebb formában jöhetne ki. Mely Synodus is igen megegyező akarattal el is végezte és bizta is két Tiszteletes Férfiakra a Recensiot, melyet osztán az Tisztelendő Püspök Uramnak is bemutatnának.«

»Ugyanazon Synodus végzése — nincs — és parancsolatjához képest a Recensio véghez is ment a két Tiszteletes Férfiak között és Tisztelendő Püspök urammal is communicáltatott.«

»De azonban a Typographus nézvén a maga hasznára, halasztotta a munkához fogást, igyekeztvén Tiszteletes Superattendens Zoványi uram által [ki is a Synodussal e dologban egyező elmével vagyon] és mások által is az egész magyarországi Ecclesiákat ezen elmére venni, de hijában. És ezenközben elvéendővén megis hala és azoltától fogva ez a szándék tsak hallgatott.«

»OKAI a megkivántató RECENSIONAK:

1. Igen szaporodott az énekek száma mind a szükségtelességig.

2. Mely okon drága és a Psalterium és nem mindenektől megszerezhető.

3. Tsak a Typographus és Bibliopegusoknak haszna, nem a közhaszonra.

4. Vannak is benne azon egy materiának 3. 4. 5. elaboratioja is.

5. Vannak olyak is, a kik vagy egészen, vagy emitt-amott, vagy a stylusban, vagy a dologban, vagy a Poesisben is nem tökéletesek.

6. Vannak, a kik épen nem szükségesek.

7. Vannak, a kik épen nem énekeltenek senol és tsak papírost töltenek.

8. Az Adversariusok megítélnek bennönket, és megítéltek is circiter Anno 1716. magok recenseálván a Jesuiták és criminálván némelyekből. [Igy!]

9. Mint egyebekben: ugy a lelki énekekben is perfectiora kell igyekezni az Ecclesiának.

10. Példák ebben nekünk a német Protestans Ecclesiák mindkét részről, úgy az erdélyi szász Ecclesiák is, kik insimili casu hasonlót tselekedtek.«

»Nem lehet akadálul:

1. Hogy sokan megütközhetnek a gyengék, mintha ha most megvetendők némelyek, ezelőtt is megvetendők és alkalmatlanok voltak volna.

2. Hogy az ellenkezők e dologból criminatióval illetnek, hogy változók vagyunk, a mi tetszett a régieknek, az nem tetszik a mostaniaknak. Mert ugyan megelőzheti ezt rövid predefatioval, melyben egy közönséges ok feltéteik, t. i., hogy a könyv hordozhatóbb s szerezhetőbb legyen, leghagyattattak némely szükségtelenebbek. Hasonlót tselekedtek az Adversariusok, midőn Püspök Mártonfi a Psalteriumot kiadá új formában.

3. Hogy a magyar Ecclesiák között különbség adja elé magát; mert eddig is volt, azok más énekeket is énekelvén. *Diversi enim ritus non inferunt Schisma — receptum est inter Theologos.* Nem más énekekkel élnek e szerint, hanem csak többekkel egyik. Idővel remélhetni, hogy azok is ezen elmére kelnek.

4. Hogy a Typographuson rajta vész, mert publica Auctoritas interveniálhat. 1., hogy mind az iskolákban, mind az ekklesiákban ezek s nem többek énekeltessenek. 2., hogy a Typographusok is ezentul absque publica Auctoritate csak egy éneket is ne inserallassanak. 3., az olcsóság occurral tacite e bal consequentiának. 4., a Typographusoknak költséggel segítése sokat teszen itten.

A Recensionak kell folyni ilyen regulák szerint:

1. Az alkalmatlanb compositiojuak ópen hagyassanak ki.

2. Ugy azok közül, a melyek ugyanazon materiájuk, maradjon meg csak egy, hanéha ugyan peculiaritas commendálná.

3. A Ditsérettek, minthogy a Dávid Soltáriból készittettek — a Soltárok mind helyben maradván — emezek nem szükségesek, hanéha nevezet s peculiaritas commendálná.

4. Azok, a melyekkel sehol nem élnek, vagy pedig csak néhol, inkább kimaradhatnak, mint a melyekkel sokan élnek.

5. Kérdés vagyon fenn a Hymnus-nemüek felől. Ritka a

mely helyes compositioju nem volna, de majd sehol nem élnek velek, hanem Debretzenben, Szathmárt és Nagy-Bányán néha.

6. A Litániák és Te-Deum felől is fenn a kérdés.

7. Más forma digestio kívántatik az egész *Impressum*-ban, mint minemü vagyón.

A *Correctiora* nézve pedig:

1. Semmi meg ne maradjon, a mit javítani szükség, megmaradjon ellenben valamit nem szükség.

2. A mi vagy az igazsággal ellenkezik, vagy a magyarsággal, vagy nem értelmesen fejeztetik ki, javittassék. Ugy a mi az illendő Poézissal ellenkezik.

3. A mennyire lehet mindazonáltal, kerültessék a különbözőbb változtatás és ha csak avocalisaiban hasonló szóval váltathatik is fel, annál jobb.

Ezekkel a regulákkal élván a delegatus Tiszteletes Férfiak, az *Impressum*-beli énekeknek száma, mely most a Dávid Soltárin kívül 350, szállott le mintegy 170-re.«<sup>1)</sup>

Kiváló fontosságu a kolozsvári ev. ref. főtanoda nyomdája egy jeles felügyelőjének 17 évről való megvizsgált számadása, mely azon kor műveltségi történetéhez a legszebb és legérdekesebb vonásokat adja, a református főembereket, a tudományszeretet és vallásosság fényében állítja elénk, s az akkori nyomdai viszonyokat ismertetvén, mai haladásunkat bámulatos magasságban mutatja.

Lássuk magát a jegyzőkönyvi kivonatot.

## VII.

### K i v o n a t

P a t a k i S á m u e l n e k a k o l o z s v á r i e v. r e f o r m. C o l l e g i u m r e n d e s f e l ű g y e l ő j é n e k 1768-tól 1785-ig terjedő időről készült s ápr. 5-én beadott számadásából.

I. Patronusok, oblatumai, kik valamely könyv kinyomtatására conferáltak:

1—15. *positio* alatt érdekes munkák kinyomtatására különböző

<sup>1)</sup> Az erdélyi ev. ref. főtanács levéltárában levő kelet és aláírás nélküli eredetiből. F. 26. Nr. 933. [75.]

tudós és kegyes reform. főuraságok ajándékoztak együtt . . . . . 3942 m. frt 87 denárt

Kiemelést érdemelnek mind könyvészeti szempontból, mint az adomány tetemes voltánál fogva:

Báró Wesselényi Farkas, a ki <i>Cyrus nyugodalma</i> című könyv kinyomtatására ajándékozott . . . . .	300 m. frt —	»
B. Kemény Simon Wolf <i>Mathesis</i> ére	500 » » —	»
Gr. Székely Ádám <i>Locke</i> kinyomtatására . . . . .	500 » » —	»
Gr. Földvári Ferencz <i>Schröderre</i> .	500 » » —	»
Báró Dániel István Páris-Pápai Ferencz » <i>Pax Animae</i> » című könyvére . . .	60 » » —	»
Gr. Mikes Anna ugyanarra . . . . .	60 » » —	»
Egy más kegyes Asszony . . . . .	50 » » —	»

[Látható az 1. lapon.]

II. Váltó munkákért tett szerzések-ből való jövedelmek:

Gróf Mikes Istvánné halálát jelentő levélért [a mai szomorú jelentések] fizettek	2 » » 40	»
Gróf Teleki Ádám halotti kártájáért [ez is a mai szomorú jelentés neve], convocatoriájáért s czimere titulusa nyomtatásáért . . . . .	52 » » 35	»
Gróf Bethlen Ádám ur ő Nagysága felett a Nádudvari uram könyörgése lenyomatásáért . . . . .	120 » » —	»
Gróf Wass Dánielné halotti kártájáért .	30 » » —	»
[Mekkora különbség a mai és 120 év előtti nyomtatási díj között!]		
Báró Wesselényi Ferencz halotti kártájáért	44 » » 52	»
Méltós. gróf Földvári Ferencz halotti kártája convocatoriájáért és czimerei titulusának kinyomtatásáért . . . . .	51 » » 57	»

[Látható a 2—3. lapon.]

Az Unitáriusok kinyomtatván a magok Dicséretjeiket, fizettek érte . . . . . 1000 » » — »

[Látható a 3. lapon.]



Ezután következnek az E r o g a t i o k :

1755. sept. 7. Segesvári Scholae Rector  
Binder Mihálynak Erdélyország öt geo-  
graphiai Mappájának lerajzolásáért fizettem 51 m. frt 20 denárt  
[Látható a 9. lapon.]

1727. jul. 13. Kapronczai Ádámnak  
[a. typographusnak] Bécsbe menetelek  
olmi Typographiához tartozó Instrumen-  
tumait megváltván, fizettem . . . . . 40 » » 31 $\frac{1}{2}$  »  
[Látható a 10. lapon.]

Bel ügykezelő [Factor], úgy látszik Viski István volt. A számadó legelől az erre tett költségeket jegyzi be számadásába, a miket t. i. neki adott át számadásába, mint typographiai szükségleteket.

Betű-készítő és metsző Beregszászi Péter volt, a kinek munkái után competáló fizetésébe, különböző munkáiért, u. m.: garmond, cicero, Augustini characterek készítéséért s materia csinálásért változó mennyiségű összegeket fizettem. Fizettem továbbá neki az Aesopus figuráknak metszéseért.

Szilágyi Jánosnak fizettem legényi munkáiért. [Ma szedő a nevek.]

Lengyel Mártonnak szintén legényi fizetésében különböző összegeket.

Rochel Antalnak, betüöntő legénynek munkája jutalmába.

Demeter Mózesnek, Pál Lászlónak, Udvari Jánosnak, N. Kis Miklósnak legényi munkáikért különböző összegeket. [Tehát a nyomdában együtt hat elsőrendű szedő volt.]

Szabó György, Boda Pál, Nagy István és Csákvári részint inaskori tartásukban, részint legényi fizetésekben különböző összegeket kaptak.

Köteles Mártonnak a Fusoria mellett <sup>1)</sup> tett szolgálataiért.

Farkas Istvánnak a Typographia körül tett munkáiért.

Compactor Pataki Pálnak a Typographia számára kötött könyvekért különböző összegeket, nemkülönben compactor Veszprémi Mihálynak is.

A nyomdáknak 17 év alatt volt kiadása: 12455 m. frt 12 denár  
bevétele: 9483 » » 56 »

feljülköltség: 2971 m. frt 56 denár

<sup>1)</sup> Lásd erről: A kolozsv. ev. ref. Főtanoda Történ. 1876. 155 l.

Hozzáteve tíz évi 100 forint fizetését a

számadónak:	1080 m. frt —	denár
a két összeg tesz:	4051 m. frt	56 denár
későbbi járulék:	1 » »	16 »
együtt:	4052 m. frt	72 denár

Ez adatok érdekes képét állítják elének a múlt század végén volt erdélyi nyomdai viszonyoknak az ev. reformátusok között. Magyar volt az már akkor minden ízében; egyetlen német név jó elé az egész nyomdai személyzet közt, valamint jellemző, hogy a földabroszt lerajzolás végett a Kolozsvárott levő nyomda segesvári tanárhoz küldötte. A szászok Németországgal akkor is folytonos érintkezésben levén s ifjukaikat az ottani egyetemeken képeztetvén: a felsőbb nemű rajztechnikában valószínűleg nagyobb járatossággal bírtak.

Érdekesnek látom a számadás vizsgáló-bizottság jelentésének lényegeseb részét ideiglatni, a mi szintén jellemzi ama korszakot és sajtóviszonyait.

»A vizsgáló bizottság — így hangzik az — a rationans urat közönségesen ismeretes egyenességű embernek tartja s elismeri, hogy a perzeptumok nagy részének megszerzésében, mit a patronusok adtak, a Typographia emolumentumára, maga igen nevezetes eszköz volt.«

»Bizonyos — írja tovább — hogy a midőn néhai Páldi István kezeiből a Collegium birtokába és a tisztelendő Pataki Sámuel inspectioja alá átjött a Typographia, igen csekély állapotban volt, melyben csak kevés öntött betűk és azok is mind kopottak, egy elviselt nyomtató sajtó és egyéb eszközök is majdnem haszonvehetetlenek; attól fogva pedig a régi betűk újra öntettek, feles ujjakkal megszaportattak. Szép számban új matrixok szereztettek, egy újabb sajtó állítatott, a régi is egészben ujonnan készítettett, egyéb typographiai instrumentumok is felesen vétettek; ide járul, hogy nevezetes könyvek jöttek ki azon idő óta ezen Typographiában, hogy az exemplarokban már sok ezer forint tőkéje van.«

»Az első évben — így szól tovább a jelentő-bizottság — sok levén a teendő, az igazítandó, hogy a dolog mehessen, Pataki uram, gyakran magából kellett, hogy költsön, úgy, hogy 2972 magyar forint és 72 denárt kellett erogálnia s még mos-

tanig nem kapta vissza. A reformátum fő Consistorium 1776. a Typographia körül tapasztalható haszonnal való fáradságaiért annak jövedelméből évenként 120 forintot rendelt, mely körül annakelőtte is néhány esztendőök alatt minden jutalom nélkül szolgált vala, ugy, hogy ma supererogatum a 4052 magyar forint 72 denár.«

»Mindezeket azért — ez a vizsgálók jelentésének zárpontja — considerálván, mi sokszor említett tiszteletes Pataki Sámuel uram ő kegyelmét, mind ez ideig, 17 esztendőök elfolyások alatt a Typographiában viselt inspectori hivataljára nézve ezen ratioja alól summa cum laude et ad probatime absolváljuk, nemcsak, hanem ennek felette recognoscáljuk azt is, hogy ő kegyelmének a Typographia az ide feljebb megírt summát, u. m. 4052 m. frt és 72 denárt megfordítani tartozik.«

Kolozsváratt, ápril 5. napján 1785.

B. Bánfi, m. pr. Inspector Curator. (L. S.)

Incze Mihály, m. pr. Curator Domestitus. (L. S.)

Radnódfái Nagy Sigmond, m. pr. Domestitus Curator. (L. S.)

Tordai Sámuel, m. pr. (L. S.)

»Költ a kolozsvári reform. Consistoriumból. Kolozsváratt die 6-a aprilis 1785. Méhes György, m. pr. Consistorialis substitutus notarius által, Sófalvi József, m. pr.« (L. S.)

»Kiadta az eredetiből Bodnár Mihály. m. pr. Notarius.«<sup>1)</sup>

Ennyit ez alkalommal e nevezetes tárgyról. később — remélem — lesz még módom tudós honfitársaimmal többet is közleni.

A—.

---

<sup>1)</sup> A kolozsvári ev. ref. főtanoda levéltárában levő eredetiből.